

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Stephani Balvzii Miscellaneorum Liber ... Hoc est,
Collectio Veterum monumentorum, quæ hactenus
latuerant in varijs codicibus ac bibliothecis**

Baluze, Etienne

Parisiis, 1680

Vita Dominici Capranicæ Cardinalis, auctore Baptista Poggio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14718

BAPTISTÆ POGGII

A D R. P. D.

CARDINALEM PAPIENSEM

CARDINALIS FIRMANI

vita incipit feliciter.

P R Æ F A T I O.

Cum multos nostra & majorum memoria fuisse constet qui maximis in rebus domi forisque summa cum laude sint versati, soleo plerunque eorum, ut ita dicam, infelicitatem mecum ipse reputare quod nulli aut admodum pauci sint niveri quorum vitam aliquibus litterarum monumentis illustrare contigerit, cum tamen plurimos doctrina & ingenio præstantes habuerimus, qui in eis hominibus recensendis ingenium exercere potuissent. Verum ii, nescio qua spe ducti, aut illa antiqua repetere aut hæc omnino tacere maluerunt. Quod si illorum fuit iudicium non fuisse ullos dignos quorum vita merito litteris mandari à doctis viris potuerit, ideoque vel nullam vel omnino parvam ex iis quæ scriberent gloriam se sperabant consecuturos, equidem meo iudicio plurimum errasse deprehendentur. Neque enim video cur Franciscus Petrarca, Dantes, Boccacius, ut alios præteream, multorum qui & ante se & suis temporibus floruerunt jure vitas scribere non potuerint, si vera sunt quæ ipsi de nonnullis

R iiij

breviter tradiderunt, aut quamobrem Leonardus Aretinus, qui Francisci Petrarchæ, Iannotius, Manettus Nicolai quinti, Fatus Alphonfi, Campanus Brachii, Platina Pii ac Victorini vitas eleganter summaque cum doctrina memoriæ mandaverunt, sua gloria potius sint fraudandi (invidia & livor absint) quam ex Latinis Spartianus, Lampridius, Suetonius; ex Græcis verò Laërtius, ceterique qui antiquorum vitas ac gesta copiosissimè perscripserunt, aut quamobrem qui ex nostris clari inter alios excelluerunt, non eandem atque illi gloriam benefactorum dictorumque sint habituri. Quis est enim ita malevolus qui & eorum quos commemoravi & multorum aliorum virtutes, quæ plurimæ sunt, mores, doctrinam, gesta indignas doctorum virorum commemoratione dicere audeat? ita etiam fastidioso stomacho ut ea referri aliquando æquo animo non patiatur; quandoquidem in dies Neronis, Caligulæ, Commodi, Heliogabali, & similibus portentorum memoriam refricari auribus suis non solum non molestè ferant, verum etiam libenter audiant. Equidem haud abnuerim, quòd ipsi sæpius afferre solent, illorum temporum magna ingenia, maximis etiam in rebus versata, materiam scriptoribus uti amplam, ita & admirandam præbuisse; nec eo inficias quàmplurimos ex illis omni virtutum genere excelluisse. Illud tamen affirmo, fuisse multos ex nostris, sive ii domi sive foris sint versati, qui nequaquam vel rerum gestarum gloria, vel doctrina, vel sanctitate vitæ multis, quos ipsi summis laudibus prosequuntur, postponendi viderentur, si modo ea scriptorum ingenia nacti forent. Quis enim est qui Albertum Magnum, Thomam Aquinatem, & item Ægidium Romanum, multos præterea philosophos, à quibus tam virtutum quàm doctrinæ omnia exempla capi potuissent, Xenocrati, Diogeni,

Chrysippo, & aliis hujusmodi non anteponat? Quis Federicum Barbarossam, Gottifredum Bulionium, Tambellanum Xerxi, aut Cyro, Pyrrho, de quibus tam multa feruntur, comparandos negabit? Quis Galeazum Virtutum Vicecomitem ac Philip-pum Mediolani Ducem, ut alios penè innumerabiles præteream, indignos judicabit quorum facta celebrari à scriptoribus debeant? Igitur cum multos habuerimus quorum vita omni laude & veneratione sit censenda dignissima, in iis verò nostra ætas Dominicum Capranicensem Cardinalem Firmanum, vitam vitæ exemplaris, integritate, fide, doctrina singulari, tulerit, ejus vitam litteris mandare institui; non quòd illi immortalitatem meis scriptis polliceam, quam sibi ipse sanctissimè acta vita comparavit, (id enim majoris foret ingenii) sed ut ejus laudem jam propè senescentem, quantum ego possem, à silentio vindicarem; simul ut alios, qui multi sunt, ingenio & doctrina præstantes ad hæc aggredienda invitent. Nam si quisquam, non solum iis temporibus, sed multò etiam superioribus fuit cujus vita recenseri à quoquam & laudari meritò possit, hic est profectò. Nemo enim illo castior, nemo sanctior, nemo denique omni virtutum genere fuit ornati-or. Non tamen in ejus explicanda vita sectari minima quæque est animus, quod multos ex antiquis illis fecisse legimus. Nam & infinitum esset opus; & multa de ipsis scripta libenter audimus quæ de nostris non sine audientium stomacho à nobis recenseri possent. Te verò, Reverendissime Pater, potissimum elegi ad quem hoc quicquid est operis mei destinarem; quod & me tibi plurimum debere cognosco, & cui æquius ea dedicem non video quàm ei qui & dignitate par illi nunc est, & cum eo quondam familiarissimè in omni vita vixit, multarumque ejus viri virtutum tamquam hereditarium mu-

nus suscepit. Te namque solum docti homines his temporibus patronum habent. Tu unus eos amplecteris, foves, ac tua liberalitate sustentas. Tu humanitatem conjunctam dignitati possides: In omnem fastum, omnem superbiam contemnis. Tu mitis, tu placidus, tu comis, omnes excipis & alloqueris. Quare cum aliquando curis quas secum ista dignitas afferre solet & negotio vacaveris, hæc percurres; quæ si tibi probata esse cognovero, est quod plurimum gaudeam. Perspexi enim tuam in me benevolentiam, novi doctrinam, novi judicium animi tui; nec invidorum aut malevorum morsus pertimescam: quin potius hoc meo studio & labore delectabor, quo memoria viri optimi ac sanctissimi aliqua ex parte renovari videbitur, & alii multi excitari, qui vel hæc eadem copiosius elegantiusque rescribant, quò Latina lingua abundasse præclaris ingeniis nostra tempestate aliquando judicetur, vel multos præstantes viros meritis laudibus prosequantur; quorum præclarissimè amplissimèque acta vita ad hanc diem proprio honore fraudata, si celebrata à scriptoribus fuisset, non omnino antiquis illis quos tantopere admiramur, dissimiles domi forisque crederemur.

*DOMINICI CARDINALIS
Capranicæ vita incipit feliciter.*

I. **D**ominicus anno salutis millesimo quadringentesimo pridie Kalendas Junii natus est. Patrem habuit Nicolaum ex familia Capranicense. Hoc sub parente piè & castè nutritus, primam infantiam transegit. Mox, ætate adhuc puerili, ad litteras addiscendas addictus publicis sub præceptoribus, grammaticæ, inde rhetoricæ operam dedit; tantumque in iis studiis profecit quantum & ejus ætas tenera & adhuc rudis, conditio temporum ferebat,

quibus nullo aut parvo pretio eloquentiæ studia ad eam diem fuissent. Id tamen est assecutus, ut si illum licuisset in iis studiis perseverare, eloquentem fuisse evasurum ex iis quæ postea scripsit appareat. His ergo studiis peragratis, ad jus civile & pontificium animum adjecit. Igitur Patavium profectus, biennio Iulianum Cæsarinum audivit, virum uti doctrina, ita vitæ sanctitate venerandum, quicum postea Cardinalis est creatus. Intellecta deinde Iohannis Imolenfis fama, Bononiam concessit, & illum continuum triennium audivit tantò studio ut nunquam scholam eo absente ingrederetur. Ita verò illum toto eo tempore observavit ut ab ejus latere nunquam ferme discederet; & aliquando Iohannem ad amicos conversum dixisse ferant, vel se omnino falli, aut videre adolescentem magno sibi honori futurum. Fuit enim illi à pueritia ingenium perspicax, lingua acuta & prompta, iudicium incorruptum, præterea studiorum tanta cupiditas, ut plerunque vel totas noctes insomnes legendo transigeret, si quando verò somno vinceretur, sedens capite ad parietem reflexo per horam dormire consueverit. Ita cum eo tempore tantum profecisset ut nulli ejus sectæ secundus haberetur, insignia iis qui ad extremum studiorum tantorum pervenerint concedi tanquam emeritis solita accepit, annos natus viginti duos; statimque acceptis litteris à Martino quinto, qui ex Concilio Constantiensi rediens Mantuæ substiterat, ad illum proficiscitur, à quo Camera Clericus est factus. Est autem is magistratus qui ea tempestate in Romana curia & dignitatis magnæ esset & gratiæ. Rerum namque omnium Ecclesiæ ac Pontificum veluti Quæstores urbani, libros in quibus rationes publicarum pecuniarum continentur tenebant, lustrationem exercituum, urbis, provinciarum omnium curam suscipiebant. Quæ

omnia temporum culpa penè amiserunt. Inde in Secretariorum numerum adscitus, clarissimis totius orbis viris collega additur, & qui non minus dignitatis existimationisque ei officio attulerunt quam ipsi ab eo loco ornamenti acceperint. Hi fuerunt Leonardus Aretinus, Cincius Romanus, Antonius Luscius, Vincentius, & parens meus Poggius Florentinus; cum quibus nec satis longo intervallo in eum ordinem lecti, Iacobus Languisico Veronensis, Blondus Forliviensis, & alii multi simul floruerunt, qui unà cum eo sunt extincti. Nam posteaquam à Calixto, nullo aut hominum aut loci habito respectu, sordidissimis multis in eum ordinem lectis, ad cohortis prætorie modum numerus est institutus, quæ quondam maxima in curia Romana erat, dignitas esse desit, & in nullo honore haberi. Et qui deinceps rerum potiti sunt, rati oblatam sibi honestam causam quò tantam gentium colluvionem comprimerent, ad unum omnibus collatis, eum ordinem funditus sustulerunt. Non tamen omnino desperandum est futurum aliquando ut amplissimus ordo in antiquam dignitatem restitatur, quandoquidem & summa ipsius loci auctoritas & memoria multorum virorum excellentium, qui maximo ornamento quondam Pontificibus fuerunt, aliquos excitaturæ fore videantur.

An. 1423.

II. Igitur cum Secretarius esset, cum Leonardo Datho, qui eo tempore & sacrarum litterarum scientia & sanctitate vitæ clarissimus ordinis Prædicatorum, ut appellant, Generalis erat, ad dissolvendum generale Concilium à Pontifice Senas mittitur, in qua tum urbe convenerat ex nonnullorum Italiae Principum & Prælatorum voluntate, qui ægrè ferrent à Pontifice sperni quæ quondam de communi omnium voluntate accuratè optimèque in eo Concilio decreta erant cujus auctoritate ad pon-

rificatum electus foret. Eo igitur ubi ventum est, sua prudentia effecerunt ut omiſſa ejus rei mentione, id in civitate Germaniæ Baſilea ſeptennio poſt conventurum indicerent.

III. Romam inde Dominicus rediens, Protototarius factus, in Flaminiam pro Legato deſtinatur, ut Forlivium Imolamque urbes à Philippo Duce Mediolani noviffimè reſtitutas Pontifici adminiſtraret & in fide contineret, quod ejus maxima diligentia factum eſt. Nam cum de pace inter Ducem & Venetos Florentinoſque belli ſocios conveniſſet, & Bononia Baptiſtæ Cannetuli opera à Pontifice deſeciſſet, expulſis adverſæ factionis principibus, qui partes Pontificis ſequebantur, Flaminia etiam omnis ad defectionem ſpectaret, Dominicus ex templo contractis in unum præſentibus copiis (ii erant equites ſexcenti, qui Eccleſiæ ſtipendiis militabant) eas urbes in fide continuit, & innovare res molientes prohibuit; nonnullis ejus rei auctoribus ultimo ſupplicio affectis, accerſitis inſuper novis auxiliis à Carolo Malateſta, qui Ariminum Vicarius pro Eccleſia tenebat, contra Baptiſtæ & Bononiensium audaciam caſtellum ſancti Petri & caſtellum Bononiensium oppida defendit. Inſequenti deinde æſtate, majoribus copiis à Pontifice acceptis, duce Iacobo Caudola, Bononiensibus bellum inferre juſſus eſt. Igitur adjuncta ſibi exulum manu, quorum princeps erat Antonius Bentivolus, & ipſe à Baptiſta pulſus, agrum Bononiensium hoſtiliter ingreſſi, omnia ejus oppida, quæ aut vi capta fuerant, aut ſpontè in ditionem hoſtium venerant, receperunt. Ducto deinde propiùs urbem exercitu, cuncta igni ac ferro populati ſunt, ea potiffimum ratione, ut aut hoſtes ad pugnam elicerent, aut vaſtatione agrorum ad deditionem compellerent. Verùm cum nec direptio villarum, nec agrorum depopulatio, ullave

alia belli calamitas eos terreret, urbem obsidione
 cinctam pactione in fidem receperunt. Protracta
 est tamen ductorum culpa ad undecimum mensium
 obsidio, qui adeo infide bellum gerebant ut cum
 aliquando exules mœnia ascendissent, potuissetque
 parvo labore urbs capi, si auxilia petentibus submi-
 nistrassent, castris egredi, Legato etiam detestante
 eorum perfidiam, noluerint. Quamobrem pluribus
 amissis, illi, mœnibus dejectis, sunt urbe potiti,
 tranquillatisque Romandiolæ rebus, obnavatam
 operam bene ac feliciter Firmi Episcopus declaratus,
 & procuratio urbis omnisque ejus regionis
 quam Ducatum Spoletanum vocant illi demandata
 est. Quam provinciam biennio ea vitæ integritate,
 continentia, justitia administravit quanta ad asse-
 quendam omnium provincialium benevolentiam fi-
 de sua incolumi fieri poterat ac reverentia. Nullius
 namque gratia, nullius precibus cum à justitia mo-
 veretur, æquabilem se omnibus semper præbuit. Id
 verò quod difficillimum videtur præstitit, quia va-
 rias quibus ea provincia abundat factiones adeo se-
 davit, atque eorum principes tanta benevolentia,
 sua humanitate, mansuetudine, prudentia invicem
 devinxit ut inter eos nullæ inimicitiarum aut irarum
 causæ remansisse viderentur, sibi que ac rebus suis
 optimè consultum à Dominico crederent & glo-
 riarentur. Is namque cum specimen justitiæ, tem-
 perantiæ, continentię, Ecclesiæ Præfulum ferme
 primus dedisset, ostendit persæpe administratores
 provinciarum aut avaritia sua, aut luxuria, aut am-
 bitione multarum perturbationum fuisse causas, cum
 quandoque præfiantur iis externarum gentium
 viri, qui aut precibus amicorum emendicati, aut ali-
 quo modo potentioribus obnoxii, ut plurimum egen-
 tes atque omnium rerum inopes sint, nulla verò
 virtute sed fortunæ beneficio id muneris assecuti,

arrogantes, superbi, contumeliosi reperiantur, ea-
que agant, ea aggrediantur quæ quivis prædo mer-
cenarius, non dignitatis, quam nullam cognoverunt,
non virtutis, à qua longè abhorruerunt, non pro-
vincialium, quorum cura non rapina illis demanda-
tur, sed suæ cupiditatis memores, se non provin-
ciarum administratores sed mercatores potiùs cre-
dentes, potissimùm attendunt quonam maximè mo-
do suam avaritiam aque egestatem expleant, in qua
continuè vixerunt: quæ etiam eò immoderatiùs
agunt quò magis successorem timent. Accedit præ-
terea, quod omnium cumulus est miseriarum, &
plurimos ad maleficiam impellit, quia oppressorum
voces aut ad Pontifices deferri nequeunt, aut si for-
tè devenerint, aulici quique principes circumstant,
plerunque sanguine miserorum empti, sive amicitia
ducti, sive ut iis idem impune facere liceat, Ponti-
ficum voluntatem, quamvis optimam, deprinere
non desistant.

IV. Ita cùm Dominicus eam provinciam admi-
nistrasset ut nec mitiùs aut æquiùs ab optimo patre-
familias domus regi & res administrari posset, tan-
taque fuisset lenitate, mansuetudine in omnes, ea-
que caritate ut à plurimis pater, à multis frater, à
nonnullis filius, excepta ea dumtaxat dignitate, di-
ceretur, nullum verò ejus factum atrox, nullum in-
justum, nullum avarum, nullum libidinosum, nul-
lum quoque insolens verbum, nullum impudens
quisquam vel audiverit aut viderit, adversùs om-
nem cupidinem atque avaritiam invictus vixerit, à
Martino creatus est Cardinalis secretus. Moris est
Romanorum Pontificum, multisque annis observa-
tum, cùm aut plures pro Cardinalium creatione sibi
sunt infensi, vel ipsi augeri collegii numerum agrè
ferant, Pontifices verò quempiam ad eam dignitatem
velint extollere & competitorum molestias evitare,

diffimulata aliquorum creatione de collegii sententiâ, quos volunt nominant Cardinales, præsentibus iurejurando adactis se illos pro Cardinalibus habituros nec obstaturos quominus in suum collegium recipiantur. Certum insuper tempus statuunt quo id palam fiat. Qui contrâ fecerint, sacris interdictum fore. Ita Dominicus Cardinalis creatus est. Convenerat verò inter Pontificem & Cardinales ne intra biennium pronuntiaretur Dominicus; quòd si interea motus Pontificem contingeret, liceret illum interesse pro Cardinali alterius electioni, ac deinceps talis haberi, idque jurejurando sanxerant.

V. Ceterùm Martino haud multò post mortuo, Dominicus dimissa provincia Romam venit, & ad ædem beati Laurentii via Numentana subsidens, et amicis quendam in urbem ad collegas misit, qui & publicè & privatim à singulis postularerit ut venirent sibi ad suffragia ineunda pro creando Pontifice liceret, simul & ostenderet illum sua humanitate petere ab iis quod scirent sibi liberum esse. Sed cum variis inter eos habitis sententiis, prout cujusque animus ambitione aut odio rapiiebatur, res longius trahi videretur, missis iterum ad omnes amicis communibus, qui aut id ab eis impetrarent, aut injustum se venturum exponerent, quamvis æqua postulare videbatur, tamen nonnullorum Cardinalium persuasionibus ab incepto destitit affirmantium, si hanc suam, quamvis justam, voluntatem paulùm differret, futurum ut faciliùs quod speraret assequeretur.

VI. Expectata ergo novi Pontificis creatione, cum Eugenius ordine quartus electus esset, statim ad illum misit qui primò ei pro tanta potestate adepta gratularentur, deinde peterent ut se cum Cardinalium insignibus ingredi urbem pateretur. Cum verò procrastinando nedum à Pontifice differri sua postulata videret, verùm etiam consiliis quorundam Cardinalium,

Cardinalium , qui Martino infensi fuerant , aures præbentem de se capiendo consilia agitare , omiſſa ejus rei mentione in provinciam reverſus , Montefalcum Ducatus Spoletani oppidum ſe contulit. Eò quoque cùm miſſos à Pontifice milites venire intellexiſſet & parùm abeſſe , ſimulato in propinquum caſtellum itinere , clam quatuor comitibus aſſumptis ad Soractis montem (is eſt in Falifcis) proficiſcitur , & in ſacello quodam ſexaginta dies continuos latuit ; omnia experiri ſtatuens quò Pontificis iracundiam & plus æquo inimicorum calumniis præbentem aures leniret ; qui ea ſpecie quò diceret Martini nepotes , quibuſcum bellum Eugeniſ inſeperat , ejus opera contra Eccleſiam arma moviſſe , omnia ejus bona publicaverat , beneficiis etiam ſpoliaverat. Sed cùm ejus leniendi nulla ſpes videretur , & apud iniquum judicem malis præterea uſum conſultoribus agi cauſam animadverteret , inita quoque de ſe interficiendo conſilia , Baſileam proficiſci conſtituit , quò aliquot antè annis illo auctore Concilium à Sena tranſlatum diximus. Verùm cùm priùs adire Ducem Mediolani placeret , qui tum maximè inſenſus Eugenio erat , impetrata à Senenſibus fide publica Sarteanum venit. Ibi vocatus per viatorem in judicium ab iis Cardinalibus quibus mandatum erat à Pontifice ut eam cauſam cognocerent , venire noluit , & codicillis manu ſua conſcriptis , quibus ad Baſileenſe Conſilium provocabat , ad eos miſſis , Plumbinum maritimum Etruriæ oppidum ſe contulit. Deinceps expectata triremi , quam ad eum Philippus mitteret , Genuam conceſſit. Ibi benignè exceptus à magiſtratibus , qui pro Philippo urbem adminiſtrabant , equis inſuper aliſque ad victum neceſſariis adjutus , ad Philippum terreſtri itinere Mediolanum proſectus eſt ; ab eoque humaniſſimè ac liberaliſſimè ſuſceptus hoſpitiſ , plures dies apud

illum mansit. Impetrata deinde abeundi venia, superatisque Alpibus, per Helvericorum agrum Bafileam contendit. Vbi eo venit, illico apud Concilio præsidentes (ii sunt viri aliquot de Concilio sententia electi, virtute & doctrina præstantes, auctoritate etiam ac potestate maxima, ut ad quos à Pontifice provocatio est) Pontificis injuriarum conquestus, suam causam proposuit, quam triennium continuum ea modestia agitavit ut cum plerunque tanta inopia fuerit, interceptis Pontificis jussu tum paternis facultatibus tum proventibus beneficiorum, ut necessariis etiam ad victum indigeret, & Pontifex extorquere ab illo eam dignitatem vellet quæ maxima post pontificatum sit, nemo tamen dictum quicquam ab eo asperius, nihil contumeliosum in illum aut inimicos audierit, quos plurimos habebat apud Pontificem potentes, qui suæ dignitati adversarentur, ejusque animum suapte natura initem & ad meliora promptum assiduis delationibus criminationibusque accenderent, tum etiam alios minorum ordinum, quorum natura est ut ex adversis aliorum rebus & miseriis suam potentiam crescere, & vel adulando vel detralendo Principum benevolentiam inire, & ambire dignitates velint. Vicit tamen Dominici constantia, & tandem ex Concilio sententia Cardinalis declaratur summo cum omnium inimicorum dolore. Nec multo post ab Eugenio vocatus Florentiam, ubi tum forte degebat, in itinere, quem tanto labore ac periculo tantaque impensa defenderat Cardinalatus pileo puniceo (quod ejus dignitatis insigne est) uti cœpit. Impetraverant enim à Dominico Eugenio Legati, posteaquam Præsidentes pronuntiaverunt eum Cardinalem esse ac pileum ferre dederant, ne prius quàm Bononiam venisset, eum gereret, magna contentione habita ut hunc ab Eugenio accepturus Florentiam venire vellet.

VII. Assumpto pileo recuperatisque omnibus quæ quondam amisisset, aliquot annis quietam vitam duxit, studiis maximè ac rei familiari intentus. Nam cum parum acceptus Pontifici esset, ob eamque rem aliquid ab illo petere vereretur, quod facile negaturus videbatur, omnia negotia, omnem curam, tum privatarum suarum rerum, tum etiam amicorum prætermisit. Quod si fortè aliqui ad eum venient qui suo patrocínio apud Pontificem egerent, vel iis se surripuit, aut suam operam denegavit apertè; nec ullis precibus diù ab illa sententia dimoveri potuit. Vnde morosi ac difficilis nomen sibi. Quam etiam opinionem auxit, quia natura erat severus, nec ullius rei simulator aut dissimulátor, ideoque instantibus plerunque asper, ad injustas verò preces sicut inexorabilis, ira ubi quid ab eo pervacacius peteretur, ad iram pronus, sed quæ statim recideret. A luxuria omni alienus & ambitione, idem continentissimus, & alienæ luxuriæ acerrimus castigatō; idem minimè cupidus, sui tamen parcus. Verùm ubi illius integritas, fides, continentia omnibus nota esse cœperunt, summamque in eo viro tum prudentiam, tum modestiam esse apparuit, Pontifex illam pristinam duritiem in maximam benevolentiam convertit. Primò namque lenire odium, mox illum diligere carumque habere, demum illi plurimum credere cœpit, omnia ex illius voluntate agere, illius iudicium potissimum sequi. Itaque provinciam Picenum illi administrandam destinavit; deinde etiam exercitui Legatum præfecit quem contra Franciscum Sfortiam parasset, qui omnem ferme eam provinciam occupaverat. Ad exercitum igitur profectus, arbitratus se satis esse facturum si & hostes populationibus arceret & socios in fide tueretur, cunctando ac sedendo bellum conficere decrevit. Ita aliquandiu protracto bello,

cùm sua diligentia eò hostes essent redacti ut vel decedere provincia commeatum inopia vel se dedere cogerentur, ab exercitus ductoribus, qui se injullos pugnuros vulgò minabantur, mutare consilium est coactus. Vnde cùm potiùs improbare quàm non sequi eorum consilium posset, & ipse in pugnam cum aliis processit, nec quicquam prætermisit in acie quod ad optimum etiam ducem pertinere videretur. Sed illius optimam mentem haud par fortuna secuta est. Fusæ namque ac fugatæ Pontificis copiaz sunt, capta ac direpta impedimenta omnia. Ipse in super latus ac manum saucius, mutata veste è pugna Auximum se recepit. Plures in eo prælio occisi, multi capti, quorum magnum numerum sua ipse pecunia redemit. Plures etiam à Francisco liberi ejus gratia absque pretio abire jussi.

VIII. Missus iterum Perusiam, & illi oræ præfectus, præter antiquam illam in administrandis urbibus moderationem adhibitam atque diligentiam, plurimos magicis superstitionibus deditos, & in his mulierem quandam famosissimam, scelerum convictos igni damnavit. Id præterea in hujusmodi legatione continuò observavit ut bis in hebdomada Jurisconsultos omnes & eorum discipulos in palatium convocaverit, ac propositis quæstionibus eos disputantes attentissimè audierit, nonnunquam verò etiam ipse alteram partem tueretur. Interea cùm Asculum & Rochacontrada sua opera à Francisco descivissent, & multa ejus provinciæ exemplum securura viderentur, si ad quem deficerent in iis locis cum imperio forent, jussus transire in Picenum cum exercitu, Firmum compluraque ejus regionis oppida, impunitate proposita, partim deditioe civium, partim vi, in Pontificis potestatem redegit. Sed audita haud multò post Eugenij adversa valetudine, impetrataque abeundi venia, Romam concessit. Eu-

genio vita functo, creatus Nicolaus ordine quintus illum extemplo Tibur ad Alphonsum Regem Aragonum destinat, qui ægrotante Eugenio per speciem Ecclesiæ opem afferendi eam urbem ingressus, Nicolao restituere recusabat. Hic ergo cum ad Regem venisset, sua auctoritate effecit ut eam urbem quamprimum Pontifici relinqueret. Post hæc reversus in Picenum ad reliquias belli prosequendas, omni vi oppugnare hostium loca aggressus, omnia de Ecclesia infra paucos dies recepit. Mox hostes certamen detractantes, desperatis rebus abire provincia compulit. Post eam recuperatam, singulas illius urbes circumvit, earumque populos pro cuiusque meritis sublevavit, res eorum stabilivit, dissensiones composuit, provincialium causas tum publicas tum privatas summa caritate & benevolentia audivit. Iuri autem reddendo plurimum temporis impartit, qui multos annos vexata bellis provincia sine legibus potentiorum arbitrio vixerant, singulos etiam infimi generis homines summa clementia ac patientia audiens, plurima quoque ipsorum æquitate & misericordia magis quam legibus composuit. Nam quæ proficiscebantur à legibus, ad facilitatem æquitatemque referebat, & controversias tollere quam litium actiones constituere malebat. Quæ autem ipse non poterat, suis audienda & cognoscenda distribuerebat. Nam tanta erat se sequentiam turba ut non minus trecentis hominibus in singulos dies audierit & eorum causas cognoverit, miserorum maximè patrocinio suscepto, quibus, cum solvendo non essent, nec unde litium actiones sequerentur, se mediatorem posuit, ut æquitate res judicarentur. Quo factum est ut à multis vexationibus provinciales privatum sublevarentur. Publicè verò multis urbibus atque oppidis immunitates concessit. Vestigalia pleraque nova amovit, leges multas ad reprimendam

Prætorum & Ministrorum avaritiam tulit. Ipse ne victum quidem ab illis exegit; dona omnia respuit præter ea que modica Legatis urbes ingressis à civibus offerri solent; nec in se aut eos qui secum erant fieri sumptus ullos passus est. Ita provincia peragrata Romam reversus, à Nicolao summus Pœnitentiarius factus est. Est autem ea hujus loci dignitas ac potestas ut secundum Pontificem maximæ sit auctoritatis; quam quò faciliùs retineret, id maximè observavit ut ejus ministri non nisi probatæ vitæ essent, sed ii potissimum qui scriptores appellantur. Tantam verò in singulis diligentiam adhibuit ut nihil unquam in eo egerit cujus non probabilem saltem rationem afferre posset.

IX. Sub idem tempus Byzantium, quæ & Constantinopolis, in Turcarum potestatem venerat, tum Græcorum perfidia atque avaritia, tum etiam nostrorum Principum negligentia. Quod cum Nicolaus agrè ferret, & suis temporibus adeo præclaram urbem impiorum viribus accessisse de sua auctoritate judicatum iri crederet, ad eam recuperandam animum adjecit. Sed cum suæ vires magnitudinæ rei non sufficerent, eaque tempestate plurimum mari ac terra Alphonsi Regis Aragonum opes possent, Dominicum ad illum misit, quem arma capere pro tantæ urbis recuperatione hortaretur. Sed cum Reteneri se Italico bello, quod tamen sua & Venetorum ambitione ortum erat, causatus expeditionem differre, nec nisi rebus Italiæ compositis agi quicquam de ea re posse videretur, ad Pontificem rediit.

X. Per id ferme tempus Genuæ per factiones civium novi motus exorti erant. Contendebant Petrus & Ludovicus de Campofregoso, antiquissima familia, & magna apud plebem propterea gratia, & Ioannes Philippus de Flisco, & ipse homo summæ po-

rentiæ & magnæ cognationis, civitatis principes. Dissensionum erat causa quòd Ludovicus, qui imperium populari favore tenuerat, & Petrum affinem suum honore atque auctoritate auxerat, ab eo deinde per fraudem ejectus restitui in antiquum locum gratiæ atque honoris volebat. Iohannes, cùm sua potissimum opera Petrus adeptus ducatum Genuæ esset, nulla in re fidem promissam sibi ab illo præstitam magno dolore afficiebatur. Petrus, qui dimisso imperio suam salutem committere potestati eorum qui se læsos arbitrabantur tutum non censeret, omnia prius tendanda existimabat. Quare cùm suæ cuique eorum clientelæ, divisa nobilitas, divisus populus esset, magna insuper foris potentia, ad apertum bellum descenderant; eoque irarum jam res processerant ut nisi cum manifesta urbis perniciæ arma deposituri non viderentur. Itaque veritus Pontifex ne ea res majoris tumultus principium foret, satis etiam cognoscens quàm opportuna urbs ad omnes res esset si bellum in Turcos susciperetur, Dominicum ad eorum res componendas misit. In eo itinere persuadet Ludovico itemque Iohanni Philippo ut omissis civilibus dissensionibus pacem, si æquis conditionibus daretur, cuius se interpretem futurum reciperet, amplecterentur. Deinde hortatus ut in ea sententia permanerent, Genuam contendit. Vbi eò venit, nil prius egit quàm peractis de more sacris, implorataque Dei & aliorum numinum ope, supplicia ad omnia templa tota urbe haberentur; è contrà verò ejus ratione habita omnia secunda prosperaque evenire. Intellecta deinceps causa discordiarum civitatis, principes, quos ad extremum ferme discrimen & cum patriæ perniciæ dissidere apparebat, summa diligentia ac prudentia placavit: ereptisque armis ex manibus civium iratorum, civitatem in summo otio & tranquillitate collocavit, maxima omnium gratula-

tione, tantam difficultatem in ea re componenda ex-
 pertus propter mobiles illorum animos & inpostu-
 latis pervicaciam ut aliquando desperatis rebus Do-
 minicus de discessu cogitaverit. Fuit enim reconci-
 liandis amicitiiis aut inimicitiiis componendis promp-
 tissimus, ejusdemque rei studiosissimus; ut etiam
 quos aut ratione aut auctoritate lenire non posset,
 precibus quoque humilibus, ut ad genua sapius pro-
 cumberet supplex, in suam sententiam traduceret.
 Seditionibus civium sedatis, ad componenda sacra
 loca & mores sacerdotum conversus, qui ea licentia
 ac lascivia vivebant ut nil magis contra religionem
 esset, cum vulgò sacræ mulieres sacerdotibus atque
 aliis miscerentur, ædes earum sacræ veluti lupana-
 ria essent, ipsæ urbem noctu interdiumque nulla aut
 sexus aut religionis verecundia cum suis amatoribus
 percurarent, sacerdotes quoque eadem admitterent,
 brevi in antiquos mores ac religionem restituit.
 Quæ quò faciliùs conservarentur, decreto etiam
 sanxit ut vetusto ritu quotannis synodi in Genuen-
 sium diocesibus celebrarentur, utque eæ actæ essent,
 Episcopi quamprimùm ad Pontificem referrent. Mul-
 ta præterea piè prudenterque ab eo viro facta atque
 instituta sunt, quæ à te in iis commentariis quibus
 omnem legationem illam complecteris, copiose &
 eleganter sunt explicata. Illud nequaquam præter-
 eundum videtur, tantam fuisse tum Dominici dili-
 gentiam ut haud contentus res Genuensium compo-
 suisse, maritima quoque auxilia contra Turcum ab
 iis impetraverit. Qua ex re quanta fuerit quondam
 illius urbis magnitudo facilè judicari poterit; quan-
 do magna imperii parte amissa, & intestinis civium
 factionibus penè debilitata, tamen quadraginta cives
 in ea inventi sunt qui singuli singulas armatas trire-
 mes Dominico ad id bellum pollicerentur. Rebus
 Genuensium ita compositis ut non modò suam gle-

riam, sed Pontificis auctoritatem majestatemque auxisset, acceptissimus omnibus Romam revertitur.

XI. Inde cum Pontifex quietis Italiae cupientissimus, tentatis omnium animis, pacis & belli arbitrium esse penes Regem intelligeret, iterum Dominicum ad Alphonsum mittit, persuasus aut de pace omnino desperandum, aut eo interprete cum Rege conventurum. Nec fefellit hominem opinio. Nam brevi Regem & alios ad pacem sua prudentia perduxit; quae quanta in eo fuerit, ex hoc uno facile cognosci potest quia annum & eo amplius Romae, ubi omnium Italiae Principum rerumque publicarum Oratores convenissent, nequicquam tentata est. Agitata est tamen aliquandiu, animo Regis à quietis consiliis abhorrente, qui peteret ut Florentini domum Ludovico Patriarchae Aquileiensi restituerent, quam aliquot ante annis publicè datam, quia is eo proximo bello contra eos pro Rege sensisse diceretur, publico etiam decreto ademissent, tamquam illi crimen falsò objectum esset, ut quae de Gerardo Gambacurta capta, quod & ipse in eadem suspitione fuisset, Florentini redderent, veluti hoc suae fidei maximè interesset, Florentinis verò id se facturos negantibus, & de sua auctoritate agi existimantibus si quae quondam publico consilio egissent retraherent, vicit tamen Dominici constantia, & Regem ad aequas pacis condiciones deduxit. Qua ex re maximum ab omnibus sibi tum amorem, tum gratiam conciliavit; apud Pontificem verò plurimum fidei, plurimum etiam auctoritatis comparavit.

XII. Ea functus legatione, Romae deinceps vixit, tum officio suo ministrando intentus, tum etiam iis quae ad Ecclesiae utilitatem dignitatemque pertinere arbitrabatur. Ingentes enim labores magnasque curas ita pro aliis continuè suscepit, ita sacerdotum

dignitatem & commoda pro viribus & defendit & auxit ut non sua causa sed ad communem omnium utilitatem natum diceret. Nihil verò magis toto eoque tempore egit, cum Nicolao primùm, mox Callisto Pontificibus, quàm instare orareque ut Byzantiorum recuperando incumberent & ad id Christianorum Principes incitarent. Ipse interea quamplurimis Genuensium convocatis, præterea Hungaris ac finitimarum provinciarum Græciæ habitatoribus & Turco, per cunctatus diligentius de locorum omnium ac portuum natura & situ sapissime est; & quæ potissimum bellum inferendum esset, terrestribusne copiis an maritimis pugnare satius foret, & unde facilius quæ exercitui, quæ bello necessaria essent, unde comineatus comportari possent, auxilia suppeditari, quæve hosti plurimum resisti; eaque omnia accuratissimè in parvum volumen redacta ad Pontificem misit. Verùm ubi ea sperni ab illis vidit reliquisque Principibus, expilandis autem undequaque per speciem parandi belli pecuniis enixè impendi operam, à Callisto præsertim, tanta indignatione id tulit ut plerunque lacrymis non abstineret, sapissime verò eorum rapacitatem aperte detestaretur, prædiceretque brevi ea cura neglecta futurum ut Turcus omnino Græcia potiretur, & majores calamitates reipublicæ Christianæ præbiturus foret. Nec sefellit virum ad omnia prudentem divinatio. Mœsiam namque, & Achaiam, Epirum, Macedoniam, Peloponesum ferme omnem ille in suam potestatem redegit, Albanos propriis sedibus expulit, Christianos maximis incommodis affecit; quorum nil eventurum cernebat, in principio, quamvis parvo conatu, obstitissent. In itaque rebus maximè sollicitus animo Dominicus continua cura, ut nulla re magis, angebatur. Nam propriis incommodis nequaquam tristari est solitus, nec propinquorum cognatorum injurias ægrè ferre.

quia oblivisci earum quàm ulcisci maluit, licèt propulsare humaniter illatas tuerique suos illæfos semper voluit. Verùm si quid hujusmodi contra religionis existimationem sive apostolicæ sedis majestatem auctoritatemque fieri vel à Pontifice aut Cardinalibus præter eorum dignitatem videbat, qui avaritia ducti Principum benevolentiam sibi conciliare cupiebant, quàm ægerrimo animo tulit, eorumque conatibus, quoad potuit, semper obstitit. Quare cùm sub Callisto Pontifice Franciscus Episcopus Ferrariensis, vir certè innocentissimus ac doctissimus, à Borasio Marchione Ferrariensi per vim episcopatu ejectus esset, privarique illum à Pontifice peteret, ejusque rei multos fautores ex collegio haberet, & solus Dominicus intellecta causa illi contra multorum potentiam restitit, quamvis Pontifice invito, præstititque sua auctoritate ut Franciscus, quoad ipse vixit, suam dignitatem retineret. Hoc autem officium non solum amicis, sed etiam incognitis sæpius præstitit, ubi opus fuit, inquiring non hominum se quantum justitiæ rationem habere. Omnium verò qui Pontificis ditionis essent, præ ceteris perpetuam propugnationem suscepit, ac pro eorum salute ornamentisque tuendis eam diligentiam adhibuit ut ab omni vi atque injuria eos defenderit. Quibus ex rebus tantam sibi apud omnes gratiam peperit, ea quoque illius viri bonitatis, fidei, integritatis opinio cunctos tenebat, ut non solum Pontificis imperio subjecti, si vi opprimerentur, ad ejus patrocinium confugerent, sed omnes undique omnium gentium ac nationum quibus aliquid Romæ negotii erat.

XIII. Apud Principes verò Christianos summa in opinione fuit sanctitatis. Alphonso autem Regi Neapolitano, Philippo primùm, deinde Francisco Sfortiæ Ducibus Mediolanensium tanta in venera-

tione ut eum semper appellare parentem & interloquendum & in epistolis consueverint, Alphonſus vero etiam ejus auctoritate & oratione ductus, quam in illa sua prima legatione ad eum habuit, auctoritatem beneficiorum sacrorumque omnium facere defierit, ac sacratis Pontificum decretis paruerit. Tantum certe omnes illi detulerunt ut nihil auduum, nihil magnum, sive cum Pontifice, sive cum aliis, eo inconsulto egerint, Oratoribus vero suis ac negotiorum procuratoribus, quos Romae haberent, etiam mandata dederint ut nihil eo inscio aut nolente tentarent. Ceterum cum Nicolaus primo, deinde eo mortuo Callistus à Francisco Sfortia auxilia contra Iacobum Piceninum peteret, quem arma moturum contra Ecclesiam suspicabantur, non prius ad illum misit quam à Dominico id facere esse persuasus. Eugenio post reconciliationem, deinde Nicolao ita carus continuè vixit ut tamquam parenti illi detulerint. Ferunt tamen initio pontificatus Nicolaum alieno ab illo animo fuisse; quia cum suffragiis Cardinalium electus ad pontificatum esset, Dominicus, tamquam ad rem vix credibilem motus, videre diligentius suffragia voluerit. Miraculum enim loco ducebat hominem novum, qui anno & seminis antea privatus sacerdos & egens fuerat, repente Pontificem creatum; Sed haud multo post Nicolaum, cognita hominis virtute, illum sibi convinxisse, nihil deinde egisse quin ejus consilium prius percunctarentur; joco etiam ei dixisse sapius: Tu iterum suffragia videre voluisti. Cardinalibus autem tanta in veneratione fuit ut mortuo Callisto ex collegii sententia Pontifex designaretur.

XIV. Nam praeterquam quod in eo summa rerum agendarum prudentia, constantia; integritas, in rebus omnibus fides erat, fuit etiam adeo emendata vita ut honestate, probitate, exemplo omni-

bus esse posset, & nihil in eo fictum unquam appa-
 ruit, esse quàm videri bonus semper studuit; omni
 vitæ ac supellectilis cultu neglecto, nunquam cul-
 citra ex pluma cubuit, sed straminea; adeoque id se-
 dulò in omni vita observavit ut vix biduo antequam
 decederet à medicis amicisque illi persuaderi po-
 tuerit ut sententiam mutaret. quod ne causa captan-
 dæ popularis auræ facere videretur, ejus rei con-
 scium præter cubicularios neminem habuit. Lectos
 verò instratos, quamvis splendide, modicè tamen
 paratos tenuit. Interiori amiculo laneo à pueritia
 usus est. Quin etiam eo vestitus & calceatus con-
 tinuè dormivit. Camisæ autem, quæ circumdata
 cervicibus apparet, lineam partem adjunxit. Vesti-
 tu alio usus est nitido, & tamen honesto, & qui ab
 omni fastu & pompa alienus esset, quorum erat ini-
 micissimus; dicere frequenter consuetus non in iis
 dignitatis ornamenta esse, sed in religione, fide, ju-
 stitia, ceterisque virtutibus. Solitus est aliquando,
 cum ad eum sacerdotes, nec infimi ordinis veni-
 rent qui vestium limbos ex pretiosioribus pellibus
 haberent, inter loquendum etiam de rebus seriis de-
 pilare, sciscitantibus verò plerisque causam illis res-
 pondere, quid ita ostentatores essent, & cur non po-
 tiùs omnem vestem intrinsecus fulcirent, si id utili-
 tatis causa facerent, quàm oras vestium ambirent.
 Pari modo & sacerdotes purpura usos reprehendit,
 etiam maximo cum stomacho iterum ac tertio, ut
 nemo adire purpuratus coram auderet. Munditia
 tamen fuit magna, sed nequaquam odiosa. Virtus
 ejus talis ut esset opulentia sine reprehensione, par-
 simonia sine sordibus. Cibo duntaxat unico in men-
 sa usus est, sive id assum esset, sive elixum. Elixo ta-
 men frequentius utebatur. Ciborum varietatem as-
 pernatus est, qui præterquàm quòd insalubris sit
 & nimium luxuriosa, fastidium pariat. Hanc autem

frugalitatem & in conviviiis observavit, uno aut summum duobus ferculis convivas excipiens, cum tamen non sine delectu hominum aut ordinum convivaretur. Cibique ipse erat minimi, & ferè vulgaris; famis tamen impatiens, ita ut si quando negotiis longiùs detineretur, etiam coram Pontifice & Cardinalibus comederet. Comedebat verò parum quid zacchari, aut uvas passas, aut aliud quippiam ex zaccharo confectum. Quo cibo unicè delectatus est, ita ut sapius nihil aliud cum modico pane cœnavit, idque ferre secum impransus ad Pontificem iturus semper consuevit. Vini quoque fuit parcissimus. Vas vitreis aut fictilibus plerunque in mensa usus est, præcipuè solus, aut inter amicos. Vasorum verò argenti tantum habuit quantum fieri neglecto omni luxu poterat. Semper, cum cœnavit aut pransus est, lectorem adhibuit, maximè sacrorum operum, quo ventrem simul atque animum pasceret. Ipse ea attentione audivit ut corrigere lectorem, si quid errasset, soleret. Interdum & cœnavit & pransus est inter domesticos eodem in cœnaculo, ut non nimio sumptu, ita nec lautiori ab universa familia cibo. Sed patronus ac dominus idem quoque severus fuit. Domesticum, quòd is contra suam voluntatem extra domum dormisset, domo exclusit, nec adduci unquam potuit ut eum reciperet. Alium, qui consecrum verberaverat, similiter domo ejecit.

XV. Vivendi usum ita instituit. Se semper duas aut tres horas ante lucem surrexit, nisi cum casus aliquis tenuisset. Nam somni ita parci fuit ut ad summum quatuor horis dormire sit solitus; ac statim horis, prout sacerdotum moris est, dicendis operam dabat. Deinde aut sacra ipse celebrabat, quod faciebat quàm frequentissimè; aut si quo casu prætermitteret, iis intererat. Peractis sacris, legere consuevit, donec tempus esset venientes audire.

quod deinceps ad horam prandii prorogabat. Vbi pransus erat, doctos viros, quos domi semper habuit, ad se convenire volebat, & propositis quaestionibus, de philosophia & theologia maximè disputantes audivit. Ipse sapiens aliquid in medium afferens, eos ad dicendum alliciebat, differebatque, a quo etiam animo de sententia ejici passus. Vbi factis sermonis habitum erat, se in cubiculum cum suis recipiens, domestica primùm negotia ab iis audiebat, tum aliorum, si qui forent qui aut sua gratia aut opera indigerent; & illorum curam aut Secretariis aut auditoribus aut dispensatori, prout cuiusque negotia essent, demandabat. Quæ verò suam diligentiam suamque auctoritatem apud Pontificem requirerent, in breve conjiciebat, quò Pontificis voluntatem de singulis perscrutaretur. Conferebat autem se ad eum sapissime ob negotiorum multitudinem, quæ ad eum undique confluebant. Id verò continuè observavit, ut priusquam mane cubiculum egrederetur, breve rerum omnium conscriberet quas ea die factururus esset, eoque deinde ordine cuncta, ut erant notata, tractaret, deinde noctu, prius quam cubaret, ea quæ novissimè supervenissent, pari diligentia notaret, & notata quæque relegeret, si quid autem esset aut temporis culpa aliave causa prætermissum, in posterum diem rejiceret, absolveret. Inde legit aliquid, aut scripsit.

XVI. Post meridianas horas progrediens, qui ad eum conveniebant, sive salutandi sive negotii gratia, sedens plerunque audiebat omnes. Audiebat persæpe stans, aut inambulans; idque exercitii causa. Vbi publica expedisset, in cubiculum se recipiens, subscriptioni supplicationum officii primò dabat operam; deinde breve mane à se conscriptum, deinceps epistolas tum amicorum, tum aliorum qui ad eum scriberent, perlegebat. Post hæc

legebat aliquid. Legit verò præ ceteris Augustinum de civitate Dei, Hieronymi omnia, & Cassiani opera, ex aliis Senecam, quem familiarissimum habuit. Fuit ingenio summo, ac memoria, maxima autem rerum. Nam neque audierat quicquam unquam, neque viderat, aut etiam legerat, quin eorum recordaretur. Verborum verò ferme nullam habuit. Credo quòd rebus contentus, verba posse ipse frugere non dubitaverit.

XVII. Nihil cuiquam denegavit unquam quod ipse præstare posset, aut gratia sua quempiam fraudavit. Nihil autem se facturum recepit quod non effecerit. Qua in re tantam diligentiam adhibuit ut per se stare crederet quò minùs qui peterent absolverentur. Quos verò opibus aut potentia per vim opprimi vidit, iis maximè nullo aut benevolentia aut amicitia habito respectu auxilio fuit, nihil omnino prætermittens quod ad illius salutem & suam fidem spectare arbitraretur, ita ut nec potentum inimicitias extimesceret. Quare multis saluti fuit, gloriari sæpe solitus neminem frustra patrociniuum suum implorasse, avertisse etiam à cervicibus multorum maximas calamitates. Beneficium verò nec vendidit unquam, nec vendi passus est. Ideo, ne in suspicionem aliquam incideret, nunquam à privato, etiam amico, munus accepit quin par aut majus redderet. Aliquando anulum digito extractum dono mittenti quippiam dedit. A civitatibus & provinciis non nisi edulia accepit. In omni autem vita constantia & gravitate fuit quæ non solum gratia resisteret, verùm etiam suspitioni. Feminam nullam domum suam ingredi est passus, sive eæ alienæ sive conjunctæ aliqua cognatione essent. Quòd si fortè aliquam sua opera indigere aut conjunctarum ullam ad se venire contigisset, in vestibulum domus descendens aut propinquam ædem, illam audiebat, dimitte-

dimittebatque. Præterea adeo continentis vitæ fuisse constat ut postquam sacris initiatus sit, castissimam vitam duxerit, honestate etiam tanta ut ne à cubiculariis quidem unquam visus sit nudus.

XVIII. In cetera verò vita adeo integer vixit ut nec multis annis valetudine adversa laboraverit, nec vita ab invidis malevolisque ulla in re unquam culpari potuerit. Quòd si integritas in omnibus laudanda est, in iis tamen qui in imperio aut potestate sunt admiratione digna videri bebet. Nam multi, quos etiam vidimus, licet in parva fortuna contentes, integri, casti, liberales fuerint, tamen postquam ad potestatem rerum pervenere, intolerabiles, avari, luxuriosi, superbi, maxima licentia facti sunt, ignari tales solere esse dignitates quales sint qui illis præsumunt, arbitrari præterea omnes sanæ mentis illas non semper virtutum præmia esse, sed fortunæ beneficia; cùm extolli in dies videamus nulla doctrina, nulla virtute homines insulsos, stupidos, nunquam sobrios, quos nisi cum summo fastidio videre tamquam personatos nequeamus. Hic tamen in tanta rerum licentia, quam omnium rerum impunitas sequatur, unde etiam homines solent plerunque fieri deteriores, talem se ubique semper præbuit ut non minùs dignitatem illam Dominico egere quam Dominicum illa honestatum appareret, documentoque fuerit suos cuique mores fortunam fingere. Mendacium nec joco quidem unquam dixit, nec pati potuit, dicens nil magis alienum ab homine esse debere. In loquendo verò liber adeo ut nec Pontifici parceret. Eo dicente aliquando publice, *De fratrum nostrorum consilio & voluntate fecimus*, surrexit Dominicus; detectoque capite, se nihil unquam de ea re audivisse affirmavit. Nicolaus cellam, quam sumptuosissimam in pontificia, quæ est in Vaticano, Deo immortalis erexerat, cùm

multis cantoribus repleffet, & aliquando Dominicum percunctaretur post Missam, tamquam de re honorificentissima facturus foret, quid ei de illo canentium choro videretur, respondit sacculum sibi porcellis plenum videri, audiri namque clamantium strepitum, sed nihil ex eo percipi. Cuidam stipem petenti, quòd manus Catalanorum elapsus esset, quasi ob eam rem mendicare cogeret, & alii ad misericordiam commoverentur, ad adstantes conversus, Quid ergo, inquit, debetur nobis qui in eorum manibus sumus? de Callisto locutus.

XIX. In creatione Pontificis quidam ex collegis ad eum accedens petiit; qui etsi sciret pontificatum ad se perventurum, cupere tamen & orare illum ut sibi suum suffragium daret; quò talis viri testimonio probari videretur. Respondit id se non facturum, nec commissurum ut illius facti conscientia aliquando urgeretur. Erat enim ille vir tardo admodum ingenio, & vita non multum probata. Idem ad iustas quoque preces fuit inexorabilis, ita ut nec minis nec precibus de sententia dejiceretur, ulliusve gratia flecteretur. Callisto ad pontificatum assumpto, volentique Borgiam ex sorore genitum Ducatus Spoletani pro Ecclesia Vicarium facere, & Cardinales partim timore, partim Pontifici gratificantes, illi assentiri viderentur, solus aperte restitit, & id fieri prohibuit. Quare offensus Callistus, per speciem legationis in Angliam Dominicum mittere, qui eorum Regem capere arma contra Turcum hortaretur, & urbe ablegare constituit, veluti rebus suis adversantem. Id quoque cum parum succederet, agitasse deinde Pontifex dicitur de eo capiendum, sed aut deterritum viri auctoritate, aut morte præventum abstinuisse incepto.

XX. Ambitiosos homines maximè irrisit. Se adeuntes ex his qui tota urbe cursitant, limina po-

tentim terentes, cum numquidnam à se vellent
 Dominicus percunctaretur, iisque se visitatum illum
 venire dicerent, porrecto brachio sæpius rogavit ut
 vena tentata viderent an feбри aliove morbo labora-
 ret, (Est enim id verbum quo medici utuntur) dein-
 de increpitos admoneret ut potiùs domi secundum
 eorum ordines aliquid agentes quietè viverent &
 virtuti operam darent quam tota urbe vagarentur,
 Futurum enim necessariò quandoque (ut boni docti-
 que in pretio habeantur, & quamvis inviti ad mu-
 nia Ecclesiæ vocentur) se verò nequaquam adirent,
 nisi ubi sua opera indigerent. In promiscuis autem
 auditionibus quadam etiam severitate se adeuntes
 excepit, ita ut nec infimi ordinis homines, qui fortè
 composita aut longiùs reperita oratione aut blandi-
 tia verborum gestive corporis humiliori & abje-
 ctiori loquerentur interpellaverit asperius, ut hu-
 jusmodi inepta loquacitate omiſſa rem breviter ex-
 plicarent. Qua re fiebat ut in magna adstantium co-
 rona plerisque attonitos lingua atque animus defi-
 cerent. Quibus verò vel opera sua vel gratia usui
 esse non potuerat, instarent nihilominus importu-
 niùs, multos malè mulctatos verbis à se amovit.
 Adulatorum genus abhorruit quasi perniciosissimam
 pestem, quos etiam amovere à se, publicè quoque
 acerbius redarguere & increpare summo cum sto-
 macho sit solitus. Igitur iis moribus affecutus est
 ut durus difficilisque nonnullis videretur, & ad vitæ
 institutionem rudis, cum tamen in ceteros esset hu-
 manissimus. Audiebat omnes, quibus poterat open-
 ferebat, nulli consilio deerat.

XXI. Accedebat ad hæc formæ qualitas. Nam
 aspectu erat aspero & vultu qui severitatem quandam
 præ se ferret. Statura fuit etiam mediocri, dextero
 pede admodum claudus natura, sed ut non multum
 dehoneſtaretur. Id verò vitium quò faciliùs occule-

ret, crepidis continuè usus est. Erat præterea incorruptus, alieni verò & omnium rerum abstinentissimus, & (ut de Catone scribitur) cùm virtutis omnem speciem amplecteretur, honestatem cum severitate adamavit. Moderationis humanitatisque tantæ fuit ut quid quisquam de se sentiret, ab amicis liberè dici sibi optaverit, & audiverit attentius; ita si quid minùs bene fecisse redargueretur, libenter emendaret, idque sedulò ut facerent, humanissimè hortaretur, quædam ipse convinceret, & errare illos ostenderet. Sed nihil omnino ægrius tulit quàm detractorum voces & absentes carpentium, humanum esse dictitans aut alterius peccatum occulte aut errantem clam amicèque redarguere. Ipse ubi aliquid amicis vitio dari audivit, sive verò seu falso, quanvis non primi aut secundi loci amici essent, iis ad se vocatis benignè ostendit quæ illis vitio darentur; simul admonuit ut vitam ab infamia illæfam servarent; si verò falsa essent quæ ferrentur, rogare ut & suspicione abesse curarent. Qua re fiebat ut & qui deliquissent, vitam emendarent, & ceteri suspicionem evitare conarentur, omnes verò cognita hominis caritate plurimùm se illi debere fatebantur. Amicis, quorum consuetudo plerunque malorum causa esse solet, nonnisi continentissimis optimisque viris usus est; quos & consiliis suis continenter adhibuit. Nam nec ad amicitiam quemquam facile admisit; & quos admisit, constanter retinuit, eisque etiam plurimùm detulit, quibus autem potuit magno semper honori & dignitati fuit. Pro cuiusque etiam meritis ita eorum opes auxit ut miseras paupertatis effugerent. In eorum quoque necessitatibus non secus absentes ac præsentibus illi curæ esse cognitum semper est, id amici officium existimans, si cùm posset ultrò beneficium præstaret. Vnde sapius factum est ut multi priùs aliquod beneficium in se

collatum cognoscerent quàm id futurum cogitaverint. Quæ verò fecisset, occulta esse cupiebat, nec ab eo quidem qui accepisset sibi commemorari æquo animo passus, satis amplam gratiam habitam & relatum arbitratus si amico non defuisset. Creato Callisto, memor amicitiaë quæ illi cum parente meo erat, à Pontifice refici secretarium & litteras apostolicas, ut moris est, impetravit, curavitque mittendas Florentiam. Fortè accidit ut eæ interea ad sacrum ærarium delatæ in manus Patriarchæ pervenirent, qui pariter eundem benevolentia completi videbatur. Hic igitur alieni officii fructum capiens, suo nomine eas Poggio transmisit, significans præterea ob antiquam necessitudinem se in eo negotio meritam diligentiam præstitisse. Quæ postea Dominico relata nihil illum offenderunt. Quin bene habet, inquit, si Poggio satisfactum est. Nec de ea re ad illum quicquam scripsit.

XXII. Ipse immortalis memoria beneficia retinuit. Martini Pontificis propinquos omnes summa benevolentia, quoad vixit, est prosecutus. Prosperum verò ejus nepotem Cardinalem, licèt admodùm juvenem, in omni vita caritate magna coluit, & cum omni Columnensium familia ab omni vi atque injuria non sine suo periculo defendit. Amicos præterea eorum ac clientes, & qui ejus partis erant, continuo tanta cura ac studio prosecutus est ut proniuscujusque commodis ac dignitate perpetua propugnatione suscepta nihil unquam prætermiserit quod aut saluti aut honori aut utilitati eorum conducere existimaret vel ad augendam Columnensium gratiam, auctoritatem, amplitudinem spectaret, quos omnes per se posse esse ampliores volebat. Fuere tamen eo tempore qui ab illo hæc agi quòd factionibus esset deditus iniquè interpretarentur, quandoquidem si ea non fecisset, haud quaquam ingrati

notam vitare potuisset, & ii non minùs quàm Martinum fecissent, tamquam superiorem colerent. Ipse inimicitias nullas gessit, neminem unquam læsit, nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit. Verùm illud in eo homine prædicatione dignum fuit & optimi viri indicium, quò multitudinè honestorum hominum, quos premi inopia scivit, pro facultatibus subvenit, quamvis eà illi essent pertenues. Percunctabatur amicos diversorum ordinum, qui domum suam frequentarent, de urbis ac civium conditione; deinde singulorum necessitate perspecta, aut iis salaria ad vitæ sustentationem suppeditavit, aut alia ope juvit. Multis victum ac vestitum præbuit, quamplurimorum etiam filias sua pecunia collocavit, & quàm frequentius, nil æquè piùm sibi videri inquam quàm injuriæ & turpitudini expositas propter inopiam & naturæ imbecillitatem ad honestam vitam traducere, quod etiam in adolescentibus observavit in quibus aut ingenii aut virtutis indoles appareret, ne res eorum angustæ officerent quò minùs bona sibi à natura data exercere possent. Sed id aut ipse per se fecit, aut quàm occultissimè curari per suos voluit, quos fidos sibi delegerat, ne captandæ popularis auræ causa facere judicaretur. Nemo autem unquam ab eo frustra quicquam petiit. Quare aliquando sibi calceos detrahit ut cuiquam largiretur. Quandoque etiam cum offensum fortuna quemquam vidit minùs bene vestitum, suum anniculum dedit. Et cum pecunia ad erogandum non sufficeret, sapius vasa argentea quæ habebat conflare & petentibus distribui jussit. Cumque ob eam rem ab amicis argueretur, respondere consuevit hominis proprium sibi videri quamplurimis benefacere, quod adeo in omni vita fecit ut plerunque necessariis ad victum deficientibus, pecuniam sumere mutuò ab amicis cogeretur.

XXIII. Cardinalatus dignitatem ad summam civilitatem reduxit. Nam præterquam quòd modicis proventibus contentus fuit, quippe qui non plus tribus millibus aureis annuatim ex suis facultatibus reciperet, omnium se adeuntium adulationes & in salutationibus allocutionibusque prostrationem corporum humi & ad omnem quoque nutum sonantia & ampullosa verba respuit, multaque indignatione audivit. Sacerdotum dignitati plurimum detulit, Episcopos ceterosque qui aliquo honore aliis antecellerent, non nisi aut sedentes, aut operto capite audivit. Viros bonos ac doctos evexit, quoad potuit, summaque benevolentia ac liberalitate excepit. Aditus ad eum ferme nimius etiam humillimo cuique de plebe homini patuit. Aderat ipse horis statutis, loco publico domus, aperto ostio, ut omnibus illum adeundi libera facultas esset; quos ita audiebat ut gravitatem cum dignitate retineret. Veritatis amator, & bonorum magis quam hominum doctorum, doctorum tamen amantissimus. Non superbus, non ambitiosus, non fictus, non contumeliosus, non rapax, non avarus, non circumventor, quibus etiam vitiis domesticos carere voluit. Itaque nullus fumi venditor, nemo arrogans, nemo simulator, aut dissimulator in ejus domo erat. Omnes integri, casti, continentes. Quae in re plurimum diligentiae adhibuit, præcipue vero ut incorruptos servaret. Nullum ex domesticis purpura uti passus est aut veste quæ non genu tenus protenderetur. Eos autem in quibus aliquod integritatis aut virtutis simulacrum inesse cognosceret, quoad potuit, ad honores extulit, inquiens Christianam religionem melius se habituram fuisse si virtutum amatores ad ejus administrationem eligerentur.

XXIV. Ex ejus ergo domo, quæ & castitatis sanctitatisque exemplum fuit, plures clarissimi viri tamquam ex seminario aliquo prodierunt & omni

virtutum genere ornatissimi; in quibus *Æneas* Senensis primus floruit, qui & eo vivo ad eandem dignitatem electus est, & *Callisto* in pontificatu succedens, *Pius* secundus est cognominatus, vir profecto eloquentissimus eruditissimusque. Et tu, Reverendissime Pater, qui à *Pio* propter doctrinam ac probatissimos mores in familiam suam *Picolomineam* adoptatus primò, deinde *Papiensis* Præsul factus, Cardinalis tandem creatus es, *Amicus Aquilanus* integritate vitæ & pontificii juris doctrina insignis, & tempore sedente *Paulo* secundo eandem dignitatem adeptus, *Franciscus Archidiaconus Toleranus*, vir tum bonitate, tum scientia sacrarum litterarum, omnium nostræ ætatis facilè princeps, *Antonius Latiosus Forliviensis*, vir castissimus, *Leonardus Perusinus Theologus clarissimus*, *Blondus Forliviensis* vir literatissimus, & alii permulti tam doctrina quàm moribus venerabiles. Quos autem domi viros claros retinere non potuit, summa benevolentia est persecutus. Dilexit verò præ cæteris *Antonium Archiepiscopum Florentinum*, *Ægidium Episcopum Ariminensem*, homines optimos atque eruditissimos. Maxima autem affectione complexus est parentem meum, eumque in omni vita coluit. Multos præterea (quos enumerare longum est) plurimùm dilexit. Nam nemo vir probus, nemo doctus ea tempestate fuit quin illi esset carissimus. Fuit præterea ejus viri sanctitas ut qui sibi amicitia conjuncti fuerunt, aut in ejus domo vixerint diutiùs, (quod nulli nostrorum temporum contingit) assecutos sciamus ut viri integri & prudentes communi omnium judicio habiti plurimas dignitates, eo etiam defuncto, sint adepti. Tanta fuit apud omnes virtutum illius opinio ut verissimè appareat nullum magis boni malive Principis testimonium esse quàm amicos, cum ii semper tales sint

quales fuerint qui eos in suam amicitiam admittunt.

XXV. Studia in maximis occupationibus nunquam omisit. Operam multam, etiam provectoris ætatis, theologiæ & philosophiæ, ei quam moralem dicunt, impartitus est, præceptoribus usus Francisco Tolerano & Leonardo Perusino, quos continuo apud se habuit; tantumque in iis profecit ut inter doctissimos haberetur. Nullum verò unquam diem prætermisit quin aliquid aut scriberet aut legeret. Legit autem tanta ut semper cura & negotio vacasse facile videri possit. Cujus rei hoc unum est argumentum, quòd cum plus mille & quingenta librorum volumina habuerit ad jus tum pontificum tum civile spectantia, nihil in iis fuerit quod ipse non viderit diligentissimè. Idque in omnibus Augustini & Hieronymi libris fecit. Historias tantas novit quantas nemo alter. Poetas vidit omnes. Oratores ac philosophos habuit familiarissimos. Scripsit ille nonnulla eruditè magis quam eleganter, quæ in vulgus emanarunt, ad religionem nostram spectantia. Plurima etiam partim ædificavit, partim restituit. Ædificavit sibi domum in regione Columnæ à fundamentis pro dignitate sua commodam satis ac magnificam, ita tamen ut superfluos in ea sumptus atque ornamenta vitaverit: quam deinde moriens ex testamento gymnasium esse voluit, ad quod plurimi adolescentes addiscendi studio diverterent; & iis necessaria ad victum constituit, magna pecuniarum summa in eum usum erogata. Decevit in ea & bibliothecam ad communem doctorum hominum utilitatem, congestis ibidem libris, quos magna impensa in omni doctrinarum genere ad duo millia voluminum coegerat tum optimos, tum pulcherrimos, & ut qui domum eam incolerent, quique studiosi forent, pro arbitrio illis uti possent. Hanc tamen domum Angelus ejus frater à Pio Pontifice ad eandem dignitatem vocatus, illi haud dissimi-

lis, & qui vitæ integritate & morum sanctitate nulli
ejus ordinis cedat, suo usui reservatam inhabitat. Et
ne laudabilis voluntas fratris irrita esset, contiguum
illi gymnasium sumptuosius, magnificentius con-
struxit. Edificavit & Dominicus reparavitque non-
nulla in Hetruria, in Piceno. In Soractis monte, ubi
quondam latuisset, beato Sylvestro ædem à funda-
mentis extruxit.

XXVI. Hoc verò præcipua laude dignum in eo
fuit, quòd cum redditus habuerit & pro dignitate
tenuis, & aliorum qui pari potestate respectu pen-
nullos, iisque contentus vixerit, nullam tamen Ec-
clesiam tenuit quin aut eam aliqua ex parte instaura-
verit, vel illius fructus sua impensa auxerit. Quod
utinam ceteri quoque fecissent. Non enim regias opes
quemque possidere, non omnia concupiscere impo-
tenti avaritia, & minima quæque sectari cernere-
mus, non illorum curæ commissas Ecclesias ruere,
non bonis doctisque viris neglectis rejectisque alle-
clas quosdam ac ministros omnia adipisci, omnia
possidere videremus; aut eos qui emere, tamquam
hasta posita, quod concupiscant possint.

XXVII. Optimo igitur vitæ instituto cum Do-
minicus viveret non minori apud omnes gratia quam
aut fortuna aut dignitate, in morbum incidit, ab ini-
tio quidem haud periculosum, attamen molestum.
Profluvio namque ventris laborare & se domi conti-
nere cœpit, verum ita ut negotiis ex consuetudine
fungeretur, nec solito magis accumberet. Post vige-
simum diem, cum Callistus vita functus esset, &
creandi Pontificis necessitas instaret, ideoque Cardi-
nales conventuri essent, ne dissimilis sui videretur,
utque quod in omni vitæ institutione fecisset, repu-
blicæ Christianæ proficeret, adesse huic rei voluit.
Quare fretus consilio medicorum, alvum pharmaco
ad eam rem parato sistit. Ex qua re in febrem inci-

dit, & quidem vehementem. Cùmque ea continuo augeretur, omnia Ecclesiæ sacramenta, ut ad eam diem sanctissima ejus acta vita exigebat, summa religione primùm suscepit. Deinde ingravescente morbo, ubi adesse vitæ finem sensit, amicis ad se vocatis, magnificè ad eos de contemnenda morte locutus est. Ad quæ verba cùm amici ingemerent, rogavit ne suam mortem lacrymis prosequerentur. Se enim, inquit, vixisse ad eam ætatem ad quam pauci ex multis perveniant, omnes ferme desiderant. Juvenem præterea se adeptum quæ mortales summa putent, instituisse quoque ad eam diem ita vitam suam ut sperandum ab eis sit se misericordia & clementia Dei optimi maximi adjuvantibus eò ubi vera felicitas ex hoc veluti carcere migraturum. Quare orare illos ut lamentis parcerent, ne non dolere ejus discessum sed invidere huic suo summo bono viderentur. Persuadere se illis ut hanc potiùs suam diversionem lætitia prosequantur, cujus ipse vel maximum hoc gaudium caperet quòd in eorum conspectu vitam finiret. Dolere enim homines eorum mortes debere qui in Dei veri cœlestisque beatitudinis ignoratione occidunt, vel qui ita vixerint ut posthabita virtutum atque animæ cura, soli corpori inservientes, tunc demum cogitare de morte incipiant cùm calamitosæ miseræque vitæ curriculo exacto se victuros desperarint, quique in summa dignitate constituti, solum quod præsens in oculis fuerit respiciant, nec ultorem scelerum Deum expaveant, aut bonorum remuneratorem credant. Valerent quidem, & posteaquam abiisset, Deo pro animæ suæ salute supplicarent, & ad eum preces tum pias tum frequentes effunderent. His dictis, omnium apprehensa dextra, amplexuque, lacrymantes omnes dimisit. Nec multò post excessit è vita quinto die postquam febris eum tenuisset, XIX. Kal. Septembris, anno salutis nostræ supra

millesimum quadringentesimo quinquagesimo octavo, ætatis verò octavo & quinquagesimo, vir certe sanctissimus, & qui meritò dignus crederetur ea dignitate quam tanto labore defensam annos ferme triginta summa cum laude tenuit. Elatus est maxima omnis generis hominum frequentia, comitante omni civitate, laudatusque publicè summa cum adstantium attentione. Funus insuper celebratum summa omnium mœstitia, & in ejus sumptum pecunia ab amicis collata, illatusque sepulcro quod ipse sibi in templo Minervæ vivens fecerat.

HVIC DOMINICI CAPRANICÆ

Cardinalis vitæ lubet subjungere narrationem sancti Antonini Archiepiscopi Florentini de morte ejus, tum quia locus est valde insignis, tum ob sanctissimorum hominum inter se amicitiam, quam & Baptista Poggia & Franciscus Castelionensis in vita Antonini, quæ extat apud Leandrum Albertum, testantur magnam fuisse. Hæc sunt igitur verba sancti Antonini parte III. tit. XXII. cap. XVI.

Accidit in diebus illis & aliud lugubre quod urbs tota deflevit. Nam reverendissimus Cardinalis Firmanus Dominus Dominicus de Capranica ejusdem mensis (Augusti) xiv. die ex infirmitate fluxus appositus est ad patres suos, cum multa devorione ex hoc mundo transitum faciens, in aspero repertus cilicio quod ad carnem ferebat assidue. Multum tristitiæ & doloris mors ejus intulit cunctis qui noverant eum, propter eminentes virtutes ejus. Verè hic homo justus erat, propter rectitudinem ejus

à cunctis dilectus, prudentia & consilio magnus, in jure peritus, & religiosorum pater & refugium. Manus copiosè extendebat ad pauperes, sobrietate & sanctimonia præclarus, ex devotione non modica frequenter celebrans, studiosus, à lectione non cessans, in diversis partibus legationem eleganter exercens. Honorificè vita functus traditus est sepulturæ in conventu sanctæ Mariæ supra Minervam ordinis Prædicatorum.

Addere etiam placet veterem narrationem de morte Iuliani Casarini Cardinalis, cujus auditor olim fuerat Capranica, à me descriptam ex autographo Agidij Carlerii Decani Cameracensis, quod extat in bibliotheca collegii Navarrici Parisiensis.

Hic reverendissimus Dominus Cardinalis vocabatur Dominus Iulianus de Casarinis, qui tempore primi adventus Boemorum erat Cardinalis sancti Angeli, postmodum verò assumptus fuit ad titulum sanctæ Sabinæ. De hoc reverendissimo patre retulit mihi Agidio Carlerii Decano Ecclesiæ Cameracensis mense Februarii anno Domini 1447. more Gallicano unus ex familiaribus suis gloriosissimi sui martyrii triumphum. Cùm enim peccatis nostris exigentibus Teucris de Christianis reportassent victoriam, multis fidelibus interemptis, aliis terga vertentibus, hic reverendissimus pater capitur, coram Teucrorum seu Turcorum Imperatore sistitur. Adducuntur doctores suæ execrabilis legis, qui cum illo de fide certant, nitentes eum subvertere & ad impiam eorum sectam pertrahere. Quòd cùm nulla ratione hoc facere possent, nunc promissionibus, nunc comminatis suppliciis mentem sanctam satagunt à bono proposito revocare. Nam tyrannus, si ei consentiat, spondet eum facere summum suæ legis sacerdotem;